

Net fir äis ze bretzen...

Hei an eiser KLACK geet et jo... zënter 22 Joer!... mengerwärege net nëmmen ëm eis geschrivwe Sprooch, oder nannt et „Literatur“. Dobäi kann ower net vergiess ginn, datt **an all Sprooch dat Geschrivwent den eenzeggen Zeie vun engem „Idiom“ ass, dee mir vu virum elektresch/elektronischen Ophuele kennen**; an dat gëllt och fir d'Lëtzebuergesch.

Am Fong kann et jo och net „nëmmen“ ëm eis Literatur goen, wou mir 1829 mam Tunn Meyer sengem „Schréck op de Lëtzeburger Parnassus“ dat éischt Bichelche fannen... deen den Dicks – e Mann vu Praxis/Theater/Sammelen – da gewëssermoossen un d'Adress vum Michel Lentz op d'Schëpp hëlt: *Kuck, wou s de stees a wien s de bass; den Zolwerknapp... ass kee Parnass!*

Mir sollen also, baussent der sougenannter Literatur, och op **dee gesellschaftlechen/soziologesche Phenomän „Lëtzebuergesch“** kucken. Dat ass z. B. an de 40er Joere vum 19. Joerhonnert ewell ganz däitlech an der deemoleger „Chamber“ gemaach ginn, an zwar net vu flappege „Knubberdullessen“: den Här André vu Veiane war Jurist an de „Metz vun Eech“ ass Ingenieur gewiescht. Datt sech **duerno ronn 50 Joer laang glat näischt an deem Sënn** gewisen huet, firwat am Fong? Et ass net bekannt, datt den Här Staats- an anere Ministren eis Sprooch e Paff wäert gewiescht wier... d'Land u sech iwwregens och net watderdäiwel, wat mir un handschrëftleche(!) Bréiwe vum „gudde Pränz Hary“ un déi zwéi „Klautercher“ beim Londoner Traité vun 1867 däitlech matkréien (*de grâce, remuez-vous!*).

Deemools fanne mir ower ewell e **26 Joer jonken Affekot, deem seng Mammesprooch ganz vill bedeit huet**, dee sech op eng politesch Carrière preparéiert huet, an aus deem **ee vun eise wichtigste Politiker** fir den Opbau vum Grand-Duché sollt ginn: **de Paul EYSCHEN**. Et muss ee sech emol roueg a grëndlech virstellen, wat dee Këppche Land dann deemools war: **eng „schaardeg“ Festung mat rosewéineg rondrëm**; eng Gesellschaft, déi dës Bezeichnung knapps verdéngt... bis op e puer „besser“ Familljen, mat deenen d'Madame Professor Josiane Weber äis magistral an hirem gënsege Wierk iwwer déi „Déck“ bekannt mécht. Sozial Struktur? *Absence d'abonnés aux appels*. D'Eisebunn huet nach uerg gekëmmt; d'Industrie am „Youpla“ gestruewelt. **Dem Wëllem III. vun Oranien ass Lëtzebuerg just lästeg gewiescht**; ee Gléck, datt säi Brudder „Hendrik“ d'Hand iwwer „äis“ gehal huet (e laaaaaangen Aufsatz!)... an datt mir e Paul EYSCHEN haben. Hie war e gudde Frënd vum Michel Lentz an huet déck Stécker op den Edmond de la Fontaine (Dicks) gehal, och wann d'Famillje sech soss aus privaten Ursaachen net „gréng“ waren. 1890 gong den Eyschen op Wien engem „zwangspensionéierten“ Herzog fléiwen, datt deen d'Kroun vu Lëtzebuerg soll iwwerhuelen. Dem Haff stong den Eyschen ower trotzdem iergendwéi an de Féiss; dem Bëschof Koppes nach e sëllege méi; schléisslech war hie „Logebrudder“... mä dat ass eng aner Gei.

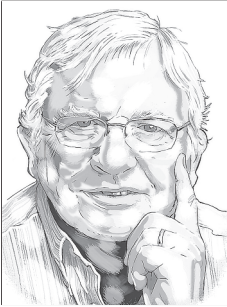
D'Schoulgesetz vun 1912, mat alleréischter Mentioun vum Lëtzebuergeschen dréit säi Stempel. Wien dem Paul Eyschen seng Roll an deer kräizaarmer (och -braver) Zäit esou iwwergeet, wéi dat an eiser Geschicht iwwer 1888 bis 1915 de Fall ass, dee muss sech ower – och vun engem Historiker-Laien – déi eng oder aner Verbruetheet gefale loossen. Fir eis Sprooch an hir Roll beim Opbau vu Lëtzebuerg, kann den Eyschen net am Motzeck stoe gelooss ginn, a sief et nëmme weinst „sengem“ Monument „Dicks-Lentz“ op der Plëss (1903), dat Alleréisch, wat et fir d'Lëtzebuergesch am Land gëtt! Wann een da kuckt, wat fir ee verschoterten a bal verstoppte „Boulevard“ hien um Lampertsbiereg krut... déi aner Säit, net wäit vun der „Piffkaul“... déi Verantwortlech a mir sollen äis ganz schéi brav schummen!

Déi heemlech Zäit

Et ass nawell net ëmsoss, emol drun ze denken, wéi et da mat der **„Heemlechkeet“ vun engem November- oder Dezemberdag an eise Joeren** ausgesäit. Stëmmt et oder net: Déi ganz Geschäftemécherie huet déi heemlech Zäit (kënnst nun emol vun HEEM) an Zodi, an Trallala an esouguer a Gewaltspiller ermëlzt, ouni vun deem aneren Turlutti rondrëm ze schwätzen.

Leider wësse vill Kanner (och deer grousser) soss näischt méi mat sech unzefänke wéi den hellegen Handy ze këddelen; gewëss, et ass eng kamoud Saach... mä

vum Lex Roth

(Zeechnung: O. Jaminon)

wéi wäit geet déi Kamouditéit, wa mir ouni Gnod mat der kommerzieller iPhonitis terroriséiert ginn? „Roueg an engem Eck“, ower knapps oder guer net mat engem Buch; ze soen „autistes“ mat Klabberen an Daddelen. Schued! Ower, Hand op d'Häerz: Wie mécht do wat, wéini a wéi eppes, fir op d'mannst **eng gewëssen Uerdnung dran** ze kréien? Och de Kanner hiert Schwätzen an d'Sprooch am Allgemenge leiden dodrënner... wie schwätzt nach wéi vill mat wem, wa bal nëmmen Zäit fir TV an Handy/Tablett iwwreg ass. Fastfood op all Fassong... an ouni emol roueg matenee schwätzen: keng Sprooch! (natierlech hunn ech och en iPhone.)

Firwat?

Et geet hei ni drëm, fir enger anerer Sprooch den Ielbou an d'Säit ze rennen, wa MUTTWELLES hirer Ausdréck gebraucht ginn, déi d'Lëtzebuergesch net néideg huet; eis Sprooch ass jo vill méi ausdrécksräich, wéi der ze vill mengen... déi et net kënnen, oder deenen et souwisou egal ass. Iwwregens gëtt et do esou e kleng verbruete Spréchelchen: **Wie „mengt“, dee weess näischt!** Dofir d'Fro: FIRWAT esou komplizéiert (besser) wëlle schwätzen?

Kënne mir wierklech näischt anescht wéi „gewöhnungsbedürftig“ soen, wann ee sech „un eppes muss gewinnen“? Mir „bedürfen/bedierfe“ glat näischt, brauche just eppes; et ass och kee „bedürft(t)eg/bedierfeg“. Wat maache mir mat deer ganzer „Nohältegeet“ – Zinglabummerei? Dann iwwerleeë mir emol, wat dat „Nohältegeet“ wierklech wëllt soen... an da lande mir beim Gedanke vun eppes, dat „bäihält“, zolitt ass oder einfach „hält“; et wier also éischter vu „bäihältege resp. Bäihältegeet“ ze schwätzen. Gewëss, mir kënnen och engem eppes NOHALEN, ower dat ass eng ganz aner Gei, eng Gefillssaach! Wat maache mir mat deene gelungene *Klimabündnis-Gemengen*? Wéi ass et mat deem schnoffelege „*marquage horizontal*“ op de Stroossen? Woufir „*kachen d'Gemidder héich*“, wann et einfach méi „hëtzege“ gëtt oder „an d'Luucht“ geet? ... mä wéi gesot: kengem zuleed a kengem zuléift... héchstens eiser Sprooch!

Eis Nimm

Ass et lech nach ni gelunge virkomm, **wéi mir mat eise Virnimm ëmsprangen**. Ganz vill vun äis ginn der am Fong „herno“ net esou genannt, wéi si „ugeschrivwe“ gi sinn. Bedenkt emol all **déi Variatiounen, déi et aus eise bekanntste Virnimm gëtt...** iwwregens bal alleguer nëmmen ee-silbeg! Kuckt emol, wat alles aus deem „Joseph“ gemaach gëtt; d'Maria, d'Marguerite, d'Catherine, den Emil an de Jean-Pierre kommen och alt net besser ewech... an da kuckt Dir déi Saach vun der „Formulatioun“ emol am Däitschen oder am Franséischen; komescherweis si mir mat eiser „Nummerei“ méi no beim Angelsächseschen.

Äre Schreiwert erlieft ëmmer erëm, datt an Däitschland oder dem Frankräich net vill ënner „Lex“ verstane gëtt... mä zéngerlee Manéieren an Ofleedungen dofir am Italiéneschen oder Russeschen ze fanne sinn. **Iwwregens kritt Dir am Bureau fir d'Identitéitskaart oder de Pass refuséiert, fir mirnäischtdirnäischt Äre Ruffnumm (Emile/dit „Mil“) bei de Gebuertsschäinsnumm gesat ze kréien**; Bustawereidereil! „Eegenarteg“ sot mäi gudden alen Däitschprofessor Paul Henkes fir esou eppes. Oder „typesch“ Eises? Denkt emol esou rondrëm lech an Äre Bekannttekrees no... vläicht ass et och eng Fro an der Chamber wäert...

Et war dach einfach, oder?

Ob si Corry, Elie, Ludmilla, Tatiana oder Tonio geheescht hunn; ob hire Familljennumm Kartchenko, Tedeschwilly, Gelejinsky oder Arritto war... éierlech: **Dat war äis Kanner net nëmmen egal; et ware Frënn a Komeroden**, esou wéi all Weber, Kremer, Hansen, Roth, Müller, Ed(mond), Albert, Jeanly; do koum äis kengerlee Differenz an d'Kopp. Wuel dat léifstent an einfachst Zeeche vun deem, wat mir haut esou feierlech „Integratioun“ nennen; dovun hu mir näischt gewosst. Kanner „verstinn“ sech.

Et ass eng Freed, wéi déi allermeescht vun hinnen, hire Kanner a Kandskanner et wierklech wäit am Liewe bruecht hunn a bréngen. Deeselwechte Phenomän fanne mir jo mat „eisen“ italiénesche Leit am Minett, **wou „Differenzen“ sech generatiouneweis verflaacht oder ganz intressant vermëscht hunn**. Wéi ass et dann do mat der Roll vun eiser Sprooch? Just dat ass zënter de 60er Joere mat deer zweeter/drëtter Generatioun vu portugiseschen Awanderer de Fall. Déi allerbescht Integratioun (net mat Assimilatioun ze verwiesselen!) war an ass nach ëmmer de Schoulhaff, d'Spillen, d'Gerolz, d'Sports- a Kulturveräiner; hei fladderen d'Wierder an d'Sätz nëmmen esou wéi liicht Plommen dorëmmer... **zugudderlescht verstinn e Capverdianer, e Kroat, en Albaner, e Bosnier, oder e Serb sech nach vrun allem... op Lëtzebuergesch ënnereneen**... wa mir d'Saach net verkomplizéieren. Eis Sprooch spillt hei souzesoen d'Roll vun engem „Catalyseur“. Mä wat ass dat dann erëm, gell? Emol nofroen.